

Konstans Dima
DOPIS MÉ PŘÍTELKYNĚ KOMUNISTCE

4.6.199...

Milá přítelkyně,

obvykle očekávám, že první zavolá ten, kdo nečekaně položí telefon. Tentokrát však dělám výjimku, a to především proto, že jde o Tebe, kamarádku mých dětských let. Abys dospěla k takovému počínu, musela jsem se Tě velice dotknout. Prosím Tě, odpusť. Věř mi, stalo se to nevědomky.

Ve snaze vybavit si tajemství, za jehož „odhalení“ po 30 letech mě odsuzuješ, konstatuji, že sis nevysvětlila dobře věci, které jsem Ti napsala v době, kdy jsem chystala svou prózu k vydání. Jak si vzpomínám, protože jsem tam Tvé osobě věnovala 2-3 stránky, vyložila jsem Ti, že v mé knize nejde jenom o historii života, tedy o snahu podat světu mou zkušenost, ale že text má i románový charakter: použila jsem při jeho pojednání aferézu a syntézu, charakteristické vlastnosti románu. Vysvětlila jsem Ti dokonce, neboť tam představuješ mnoho případů mých kamarádů z dětství, že i když autobiografické elementy ovlivnily mé vypravování, samotné psaní a ústřední myšlenka mi diktovaly syntézu míst, kde se to odehrává, stejně tak jako i syntézu osob, které líčím. To vše ve sledu, jak se to „promítalo“ v mé paměti v okamžiku, kdy jsem psala. To jest, přenesla jsem skutečnost tak, jak se vybavovala z mé paměti a z mého vnitřního pohledu, používajíc při tom, abych ukázala její různé strany, osobitý slovník a osobitou techniku zkrácení.

Pochopitelně toto jsem si uvědomila, až když jsem ukončila knihu. Uvědomuji si to i teď, ve snaze Ti opět objasnit, proč jsem Tě v textu uvedla. Pravda je, že když jsem začala psát tuto historii, neměla jsem žádnou představu, kam mě dovede. Byla jsem prostě pužena nějakou vnitřní silou. O hodně později jsem si uvědomila směr a charakter, který jsem textu dala. Dokonce, nedávno jsem nazřela, že celé mé dílo má co do činění s duší. Již obálku mé první básnické sbírky zdobí Duše. To, co my nazýváme duši, je pro mne samotné naše bytí, a to proto, že věřím, že pudem veškerého pohybu je duše Světa. Všechny věci jsou pro mne projevem energie této duše, ženského elementu v pojetí Země (Gaia), která se „oplodnila“ činností energie mužského elementu Nebe (Uranos). Uvědomila jsem si, že přes mýtus o Koré (Demetry a Persefony), která tvoří ústřední myšlenku mého vyprávění, jsem se podstatně přiblížila tématu Velké Matky, jež je pro mne začátkem všeho. Bezděčně mi báje o Koré, která symbolizuje cyklus metamorfóz v přírodě, diktovala formu vyprávění, syntézu míst, kde se děj odehrával, a syntézu osob, které jsem „vytvořila“. Musím říci, že vyprávěč-básník postupuje ještě dál než k mezníku strohé logiky, i přesto že uvádí osobní zážitky. Je přirozené nemožné přesně reprodukovat průběh události. Paměť má úžasnou schopnost odstranit to, co pokládá za zbytečné. Takto vytvořenou prázdnotu je třeba něčím zaplnit. A právě zde nastupuje fantazie. Avšak jak fantazie, tak i paměť fungují v souvislosti s ideály a sny, které v sobě nosí spisovatel. Zkrátka, moje paměť a fantazie se rozhodly vytvořit toto dílo vybírajíce si přitom ze skutečnosti a z vymyšleného v těsné spojitosti s mým záměrem a přáním. Proto moji hrdinové, i když jsou skuteční, neříkají vždy svá slova, ale mé myšlenky a nebo slova, která jsem zaslechla tu a tam v průběhu svého života. Jejich chování není jen jejich, ale jde o chování, které jsem pozorovala u osob se stejným osudem a které odpovídalo mému očekávání. Chtěla jsem, v závěru analýzy, promluvit za všechny děti, které vyrůstaly bez matky, a to i nezávisle na tom, že jejich matka mohla být na živu, jako v Tvém případě, například. Zamýšlela jsem v souvislosti s nuceným opuštěním dítěte matkou nadnést myšlenku, že za takové jednání mohou i takové lidské slabosti, jako je slepá láska. Na druhou stranu jsem chtěla zdůraznit i patriarchální charakter naší společnosti, která dává mužům nárok řídit život žen natolik, že se ony vzdají hřejivé přítomností svých dětí. To jest, patriarchální charakter naší společnosti, která se po staletí i věky opírá výlučně jen o filosofický úhel pohledu mužů.

Abych byla upřímná, nechtěla bych, aby čtenář pokládal mou knihu za pouhé plytké vyprávění života. V žádném případě jsem nechtěla poukazovat na sebe s tím, co jsem prožila. Měla jsem potřebu se rozhalit, sáhnout až do dna duše, abych dosáhla na kořeny tohoto problému. Jistě jsem nezamýšlela ublížit Tvé matce či rozjitřit nějaké rány. Chtěla jsem se dobrat ke kořenům lidské tragédie, jako je válka a její neblahé následky.

Chtěla bych uvěřit, že jsem napsala svědectví sirotka, nechaného na pospas svému životnímu údělu jakoby proto, aby si našel své bohy. A skutečně je nalézá. Už v dětství čte mytologii a pozoruje hvězdy. To dítě, které nemůže nikde zakořenit, ve svém kočování a ve vnitřních dialozích, které vede se svými milovanými bohy a filozofy, pátrajíc tak i po své totožnosti, odhaluje, že jeho Matkou a Vlastí je celý vesmír.

Životní úděl osiřelých dětí, kterým se dlouho má mysl zabývala, mě vede k přesvědčení, že všichni jsme více či méně sirotci, visící mezi nebem a zemí, a právě proto různými způsoby hledáme, čeho bychom se zachytili. Pro mne je jediný způsob spojení lidí bratrská láska, jež je jediná, která hovoří vesmírnou řečí. Všichni pocházíme z Celku a jsme těsně vzájemně spojeni. Z tohoto důvodu jsem chtěla nechat zaznít poselství lásky a bratrství. Ctností, které převládaly u těchto dětí. Věřím, že zub času na nich nic nezměnil. Ty stejné děti, přeživší díky nějaké milostí dané existenční ochraně, se naučily, ve své opuštěnosti, žít samostatně, odolávajíc těžkostem života s ušlechtilou důstojností. Jejich nejsilnější zbraní je jejich vzájemné přátelství a teplo lásky, které charakterizují jejich činy. Nějak tak si představuji lásku a vzájemné vztahy lidí. Jenomže, abychom se sjednotili poutem této bratrské lásky, je třeba se nejdřív vydat na cestu osobního světla: ponořit se do hlubiny své duše, jinak řečeno projít cestou, kterou symbolizují cesty Dionýsa. Jen ve studnici moudrosti, kterou neseme hluboko v sobě, můžeme najít odpovědi na své otázky. Jenom tehdy, když může každý říct "επιζητούμην εμαυτόν", jak řekl Herakleitos: „Zpytoval jsem své já hledaje hluboce v sobě a dostal jsem odpověď,“ jen tehdy může najít svou rovnováhu a porozumět vesmírné řeči. Důsledkem toho bude i schopen podat ruku ostatním a akceptovat rozdílnosti bez zaujatosti.

Stručně řečeno, právě sled událostí v mém díle mě vedl nevědomky k Tobě. V Tobě jsem našla osobu, která ztělesňuje ctnosti bratrství a přátelství, v Tobě a Tvé matce jsem našla rovněž i osoby, které mi pomohly rozvinout téma Matky a Vlasti. To jest, zhuštěný slovní projev, který charakterizuje můj styl, v souladu s mými ideály, mě vedly k výběru osob, skrze které jsem mohla řešit několik témat dohromady.

Nakonec bych chtěla dodat ještě něco ke způsobu, jakým jsi ukončila náš hovor. Připomnělo mi to příhodu mezi Zolou a Cezannem, která se stala překážkou v přátelství, jež trvalo od dětství. Doufám v Tvé pochopení mého dobrého záměru. Byla by to škoda, kdyby došlo k roztržce.

Přeji Tobě, Tvému manželovi i Tvým dětem hezké léto.

Tvá přítelkyně z dětství

Milá přítelkyně,

dnes 9.června jsem dostala Tvůj dopis. Zrovna bylo zkouškové období a nestihla jsem jít na poštu, a tak až nyní posílám oba dopisy současně. Nelze z jedné strany psát, že obdivuješ upřímnost, s jakou odhaluji události, a z druhé mě kritizovat, že jsem zneužila Tvou důvěru. Opakuji Ti, ani náznak podobné myšlenky mi nepřišel na mysl. Prostě jsem psala puze silou posloužit jedné vesmírně pravdě, pravdě kolem velké Matky a Koré (Dcery), abych našla odpověď, co přimělo malé matky (jako např. moji matku, Tvoji matku), aby opustily své děti. „Je to mocná síla odhalení pravdy, co určuje a vymezuje chápání obrazu,“ říká Tarkovský. Nepřítomnost matky ve chvíli, kdy má dítě

silnou potřebu její blízkosti, jako je doba, kdy vstupuje do „života“ a během níž hledá řešení na otázky, které si klade (jak to bylo v Tvém případě), je téma, jež má bezprostřední souvislost s matkou, opuštěností, láskou, osiřelostí. A tato **toto** téma rozebírám s opravdovými city, které ve mně vzbudil ne jeden případ osiřelých dětí.

Podle mého, nebylo třeba aby ses znepokojovala kvůli své matce. Měli by se zamyslet Ti, kteří ji přiměli, aby došla tam, kam došla. Láska není zločin. Vrazi jsou Ti, kteří nosí odpovědnost za války a její tragické následky. Ti, kteří nutí ženu skrývat své city a stydět se za ně. Proč ale musím říkat tyto samozřejmosti? Proč se musím vracet k tématu, které jsem věřila, že pochopíš, aniž bych musela dávat nová vysvětlení. Opravdu jsem nečekala, že Tě v mé knize znepokojí „obraz“ Tvé matky a jejího druha.

Domnívám se ale, že to, co Ti nejvíc vadí, je slůvko „mileneček“. Chci-li však analyzovat souvislosti lásky a erotiky, pak se mi toto slovo jeví jako nejvhodnější. Láska matky je, pro mě, ten nejnezištnější cit, který vůbec existuje, a přátelská láska, která sjednotí lidstvo pouty bratrství, ten nejryzejší, nejvyšší stupeň lidského citu. Naopak, eros, ačkoliv je obdivuhodný, nepřestává mít ve své přirozenosti charakter soupeření. Z tohoto důvodu se může stát, že vášnivě zamilovaní přijímají slepě majetnické právo nadvlády, které na nich uplatňuje ten druhý (jak se stalo s Tvou matkou). Stane se také, že láska může vzbudit v člověku, který se do někoho vášnivě zamiluje a jehož láska není opětovaná, nebo v člověku, který zaslepeně miluje moc a vládne touto mocí (jak se stává těm, kteří vyznávají jednu Stranu, jednu Vlast či jednu Víru), negativní city, jako jsou majetnictví, touha vlastnit, podmanit si, závist, pomsta, nenasytný hlad po privilegiích, fanatismus, zkrátka všechny ty city, které vedou k válce a jejím následkům.

Dnes bych charakterizovala své dílo jako shrnutí toho, co bylo podstatné z mých zkušeností, v konkrétním historickém rámci, jako přenesení na papír toho, co bylo logickým následkem věci. Jestliže takto chápu své dílo, je to proto, že se ve sledu vyprávění vše nenuceně vzájemně spojovalo. Podle mého se tak stalo proto, že mýtus o Koré prostupoval jako červená niť mé vyprávění. Tento mýtus mě nevědomky vedl, abych uzavřela kruh. Začínám pátráním matky v listopadu a dospívám do bodu startu k „setkání dcery a matky“ uprostřed jarní přírody. Toto uzavření kruhu mě přesvědčilo, že nic není náhodné.

Opravdu jsem neočekávala, že budu nucená vysvětlovat filoložce, že styl spisovatele je ovlivněn svobodou jeho myšlení a stupněm, jakým vnímá věci a okolnosti. Trvám na upřímnosti a pravdě. Jelikož mám jako lingvista tendenci zkoumat a jako člověk pátrat v hloubce lidské duše a jako básník schopnost slyšet ten *jiný hlas* (jak říká Octavio Paz), věřím, že kdo hledá pravdu, může se k ní přiblížit, jen když pojmenuje věci přesným jménem a odhalí sebe i své hrdiny.

Skutečně jsem nečekala, že mě odsoudíš za to, že jsem použila Tvé jméno. Neměla jsem právo, píšeš. Pravda, hodně jsem přemýšlela, zda je nutné či ne použít skutečná jména (kdybych měla sebemenší dojem, že Ti ublížím, zvolila bych pro Tebe jiné jméno). Přesto jsem neshledala důvod, proč nezachovat autentičnost, byť i osoby jsou současné. Ve většině případu zapadaly do mého tématu (Demetra – matka Země, Irini* – křehká jako mír a podobně). Vždyť, v závěru analýzy, jsem „vyprávěla“ svůj život a nechtěla se dotknout osob těsně spjatých s mou odysseou. Natož, když jde o přátele z dětství, neoddělitelnou součást této pouti. Vlastně díky upřímnosti, s níž odhaluji matku a sirotka, jsem našla dítě, které nosíme v sobě. Jde o ten archetyp dítěte, o němž mluví Jung a které ve svém hybridním stavu odkazuje na Dionýsa a Persefónu a jež tolik symbolizuje jak Celek (t.j. syna a otce, dceru a matku), tak obě strany Světa (život a smrt). Dovol mi tedy Ti říct, že jsem ohromena reakcí Tvého bratra, jak mi píšeš, tykající se té části knihy, kde se zmiňuji o Vaší matce a o Vašem nevlastním otci. Je pravda, že jsem měla v úmyslu dát Tvému bratrovi přečíst rukopis knihy, který jsem půjčila své sestřenci. Ona ho však půjčila dál své kamarádce. Tak se stalo, že se k Tvému bratrovi rukopis před vydáním vůbec nedostal.

Nechtíc se o tom víc rozepisovat, dodám jenom jen, že zrod této knihy byl pro mne jeden velice bolestný porod. Ano, když vyjde na světlo kniha, je to jako, když se rodí dítě. A toto dítě vyšlo z mého nitra ne s pláčem novorozence, které radostně vítá život, ale jako výkřik výstrahy. Nevidíš, co se děje kolem nás? Vždyť tolik nevinných dětí se stále obětuje na oltář války. Cítím, jako spisovatelka, povinnost bránit to dítě, které

neseme v sobě, ten archetyp dítěte, jež symbolizuje vesmírnou rovnováhu, stejně křehkou jako je ono samo. Dítě, které riskujeme zabít novou válkou.

S láskou Tvá přítelkyně z dětství.

28.10.200..

Milá přítelkyně,

dnes jsem obdržela Vaši knížku, která mi nepochybně ozřejmila důvod Tvého mlčení. Než však i já uzavřu kapitolu našeho přátelství, dovol mi říct že to, co mě trápí na Tobě, která „myslíš na všechny a já jen na sebe“, je, že vědomky či nevědomky, setrváváš na linii všech reprezentantů Vaší krátkozraké ideologie, která chtěla „fašisticky“ cenzurovat umělecká díla, jež neodpovídala záměrům státní moci. Ale jak jinak by mohly mocenské orgány, které tvrdí, že vše dělají v prospěch lidí, upevnit své pozice?

Opravdu mě překvapilo, že ty, která umísťuješ sama sebe do první řady mezi Těmi, co vynikli, jsi bratrovi dala přečíst jen ten díl z mé knihy, který se vztahuje k Tobě a ke Tvé matce. Z toho si samozřejmě nemohl vytvořit ucelený závěr. Očekávala jsem, že „přítelkyně“, pro kterou jsem se pustila s velkým úsilím do „analýzy svého díla“ a které jsem vysvětlila určité věci, bude schopná na místě rozeznat jednotu kolem Dcery (Koré), a následně se bude snažit vidět námět jako celek, popřípadě ho se mnou prodiskutuje. Mimo to nemohu zůstat lhostejná k faktu, že se ve své knize, jež nese statut „dokument“ a následně vyžaduje zkoumání, nezmiňujete o díle některých význačných osob, hlavně Těch, které nenáležely k Vaší straně.

Zraňuje mě Tvůj způsob myšlení. Ani si nedovedeš představit, co špatného Ti udělali všichni ti, kteří žijí šťastně ve svých poutech a se svými principy, jež Vám diktuje Vaše pozice. A jelikož jste nasákli jednou ideologií, v souladu s jejími hotovými myšlenkami, vydáváte knihy, jež nemají skutečnou hodnotu a jež zkoumají lidské útrapy jen z jednoho optického úhlu. Pro Vás jeden spisovatel, který analyzuje svou duši, nemůže být ničím jiným než pouhým samolibým jedincem, zajímajícím se pouze o sebe. Nepochybně, mám sklon se uzavírat sama do sebe. Více méně všichni tvůrci mají tu potřebu. A to proto, že mají velice citlivé struny a lehce se zraňují ošklivostí tohoto světa a jeho absurditou. Psaní je pro ně v takových chvílích osvobozujícím dechem, který žízní po krásné dokonalosti a hledání pravdy. Takový autor se nemůže nezajímat o osud lidstva, nemůže pracovat v neprodyšnosti jen a jen pro sebe.

Nepřekvapuje mě už ani to, že Ti v mé knize nevyhovoval obraz Tvé osoby v mém podání, když jsi v něm nenašla sebe tak, jak jsi ho očekávala, tedy tak, jak Tě naučili ho akceptovat. Chceš, buď si to uvědomuješ, a nebo ne, zachovat si obraz perfektní komunistky, dokonalé ve všem, obraz, který já „znehodnocuji“. Můj záměr však byl jiný, jak se Ti snažím už tak dlouho vysvětlit, ale Ty ne a ne to pochopit. Asi ale vůbec nejsi schopná jinak myslet, když ses nenaučila přijímat jiný výklad o původu světa a člověka než ten, kterým jsi nasákla až do morku kostí. Doufám, že jsi snad pochopila, že se nesnažím vnutit čtenářům svůj názor (ani Tobě, samozřejmě), tak jak to dělali často straničtí spisovatelé. Pokládám za hloupost se domnívat, že je možné dobrat se jediné pravdy. Vše je hypotéza, z čehož vyplývá, že i o mém názoru mohou být pochybnosti. Stačí mi, když se čtenář zahloubá a zapřemýšlí. Mně záleží hlavně na tom, aby mé dílo mělo literární hodnotu a aby mluvilo k čtenářské obci. Nemohu zatajit radost, kterou mi způsobil jeden e-mail neznáme čtenářky z New Jersey z USA, která, mimo jiné, napsala: „Děkuji, žes promluvila za nás všechny.“ Ale kvalita uměleckého díla záleží, kromě obsahu, jazyka, stylu, rytmu, struktury atd., i na jednotě světonázoru, který autor projevuje ve svém díle nehledě na to, zda to odpovídá pravdě či ne. Nejsem však ta, která bude posuzovat své dílo. Domnívám se, že nejlepším soudcem bude čas. Nuže, proč mě vůbec znepokojuje úsudek osob, které se naučily číst literaturu jen z jednoho optického úhlu.

V důsledku toho nejsem povinna podat žádnému „zájemci“ vysvětlení toho, jak on vidí věci a osoby, které líčím. A protože jsem napsala svědectví, domnívám se, že mi nemá nikdo právo podsouvat vymezení, jehož podnětem jsou osobní impulsy. Spisovatel se nemůže ptát každého eventuálního čtenáře, co smí psát a co ne, tak, jak mi to doporučuješ. Opravdový tvůrce se podřizuje jinému hlasu, tomu hlasu, který, přetvořený v obraz, vede všechny básníky k tomu, aby mluvili. A nezapomeň, že i ty sama jsi mi řekla, že když vzpomínáte se svým bratrem na dětská léta, jak rozdílně se Vám vybavují stejné zážitky. Z toho, co říkal, jsem pochopila, že on chová jinou vzpomínku na našeho milovaného pedagoga, než máme my dvě. Tady musím dodat, že před mou sestřenicí, tehdy, když jsme za ní šli s Tvým bratrem prodiskutovat můj rukopis, on, mimo jiné, neprojevil žádný nesouhlas o tom, co slyšel o Vaší matce.

Myslím si, že vytváříš problém, který v podstatě neexistuje. Jedna naše dobrá kamarádka z dětství mi onehdy telefonovala, aby mi poděkovala za knihu i s tím, že v Tvém vztahu s matkou našla sebe. Svěřila se mi, že Ti záviděla, protože jsi byla uvedena Ty, a ne ona. Uklidnila jsem ji, že Tobě daná přednost nijak nezmenšuje lásku, kterou k Vám oběma chovám. Přijala za samozřejmost, když jsem jí vysvětlila, že s Tebou mi byla dána možnost probrat nejen téma Matky a Dcery, Otce a Sirotky, ale i téma týkající se výuky řečtiny v cizině. Lituji, ale musím Ti říci, že „tajemství“ Tvé rodiny, za jehož odhalení mě odsuzuješ, jsem nepochopila jako tajemství. „Všichni to měli za buben a oni za tajnou komoru,“ odpověděla naše kamarádka se smíchem, když jsem jí řekla o naší roztržce, a velice ji udivilo Tvoje chování. I mně osobně bylo známo Vaše tajemství dřív, než jsi mi ho řekla.

Závěrem bych Tě ráda opět ujistila, že skutečně nevím o nikom, kdo by Tvou matku odsuzoval. Naopak. Jako děti jsme ji obdivovaly pro její krásu a dobrotu. Ano, Tvá matka byla velice hezká! A jak se Ti snažím vysvětlit, nechtěla jsem se jí v žádném případě dotknout. Kdybys ovšem na svoji matku myslela doopravdy, nezatěžovala bys její svědomí ještě dalším břemenem viny a výčitek. Problém je jinde, a Ty to víš. Nemáš ale odvalu to přiznat. Rozčiluje mě pokrytectví a považuji puritánství komunistické a křesťanské morálky za překážku zdravé komunikace mezi lidmi.

Ani si nedoveďeš představit, jak jsi upevnila mou víru, že vše, co se děje, není náhoda. Teď, když chápu, proč moje kniha vyšla, tak jak vyšla, mi stačí, že mluvím k Těm, kteří jsou ochotní poslouchat i jiný hlas než ten, jímž mluví efendi-bohové řídicí politické orgány.

Je mi ale líto, že ztrácím přítelkyni, již jsem nepřestala mít ráda.
Měj se hezky.

K.K.

* „mír“ v řečtině

lit. časopis *Mandragoras*, n° 37, Athény, 2007.

Překlad z řečtiny: MARIKA A IRENA VĚŘIŠOVÁ VE SPOLUPRÁCI S KONSTANS DIMA